

seket vet föl, melyek többé már nem azok. — Mint pl. ellenkezik-e a mai rendszerrel a háztartási alkalmazottak szegődtetése, megengedhető-e, hogy kereső férje mellett az asszony is dolgozzék?

Az „Alkony”-ban a régi és új idők vendéglőse kerül egymással szembe. A saját zsebére és hasznára dolgozó s a közösség pénzén a közösség szolgálatába állított igazgató. Major, ugyanakkor, mikor megbélyegzi a régit, beleéléssel mégis felkelti bennünk a szánalmat az erkölcsi mélyfirtőbe süllyedt s társadalmunkból kivetett emberroncs iránt.

Ebben az elbeszélésében pellengérré állítja az ötletet kamatoztató, az ötletekből ingyenélősködő régi világot. Mintha ötlet és ötlet közt nem

volna különbség, s mintha az ötletnek mai társadalmunkban nem volna létjogosultsága. Az öregember szájába adott ötlet egyébként is erőszakolt. Nincs tudomásunk róla, hogy a gyakorlatban alkalmazták.

A tíz elbeszélés között van néhány, mely laza szerkesztésében is kész, befejezett, van viszont olyan, mely széteső, tematikailag nem zárul.

Jól tette Major, hogy az írói egyéniségének megfelelő, új utat választotta. Nem hiszük, hogy beleesik a túlzásba s további lazítással szétfolyóvá válik. Nemcsak egy kis írói elitre kell gondolnia, hanem a közönségre is, mely élvezni is akarja azt, amit olvas.

SZIRMAI Károly

FEHÉR FERENC:

ÁLOM A DŰLŐUTAK SZÉLÉN

Fehér mindig a mi költőnk volt. Költészetében a mi világunk szólalt a bácskai táj, — mert Fehér soha nem volt és nem is lehet tájköltő, — hanem egy életforma, egy nemzedék és egy történelmi korszak találta meg benne a maga méltó énekesét. Egy életforma, a paraszti ősök élete, a mozdulatlan, nyomorba, porba, sárba fuló, messzebb sosem látó falu, ahol a világgal, a valósággal nem mert szembenézni senki, ahol még sohasem fájtak a hétköznapiak, soha senki nem látta meg önmagát, ahol földéhségbe, munkába, verekedésbe, vagy a magyarnóta árvalányhajás megszépített hazugságaiba fojtottak minden paraszt, minden sirást. Egy nemzedék, amelyet a szocializmus már megtanított lázadni, elégedetlennek lenni, megtanított arra, hogy fájjon, ami már megvan, szembe tudjon nézni a világgal, merje vállalni, hogy többet, szebbet akar még akkor is, ha ez csak a fájdalmat hozza meg,

mert az új még csak távlat, az új világot meg lehúzza a por, a sár, az emberi kicsinyesség. Egy történelmi korszak, amelyben a múlt eszményei már letűntek, az újak csak most vannak kialakulóban és az ember csak a két világ közötti, az új nekilendülés előtti mozdulatlanságot érzi. Hát amikor mindez egybeforrt és átcsapott egy igazán érző szívű, igazán tehetséges huszonegynéhány éves fiatal lelkén, lehetett-e abból más, mint egy olyan költői egyéniség, aki semmit sem tud hidegen nézni, sohasem tud közömbös lenni, a világot csak kínzó kérdésekben és még kinzódóbb kételyekben tudja látni, az önmarcangoló vívódás megvilágításában, úgyhogy még a szerelem, a tavasz is csak problémákkal van tele. És hogyne lenne gyönyörű alkotás, amikor mindez versé forr egy költőnek született alkotó kezében.

Ez van benne ebben a kötetben. Egy életforma, egy világ, egy nemzedék névében és helyett vívódó költő öt-hat évi termése. Jórészt jó ismerőseink ezek a versek. Találkoz-

tünk már majd mindannyiokkal, ott vannak közöttük azok, amelyeket megjelenésükkor nagy lelkesedéssel üdvözöltünk, mert bennük gyönyörű megnyilatkozását láttuk Fehér költészetének, de ott vannak azok is, melyek azt az érzést keltették bennünk, hogy Fehérnek ilyen nem szabad írni. Így kötetbefoglalója mégis többet mondanak nekünk, mint külön-külön. Elmondják, hogy az egymást követő évek alatt Fehér sem maradt mozdulatlan, ő is változott, velünk és világunkkal együtt és sokminden történt költészetében is.

Legelőször is befejeződött az elszakadás folyamata a falutól. Fehér régebben úgy érezte, hogy hallgatag paraszt ősei helyett kell elsírnia egy életforma kicsinyességét, fájalmát, azt, amiben az ősök még örömet találtak, elégedettek voltak. Ezért még a megértésre vágyás is olyan formát öltött, hogy a felületes szemlélők a falu visszavágásáról beszéltek, holott csak arról a vágyáról volt szó, hogy megértsék azok, akiknek sorsáról, tragédiájáról ír, felengedjen az az idegesség, amely elsősorban annak következménye, hogy úgy látja meg életünket, ahogy ők maguk soha nem láthatják. Lassan azonban a kiszakadás élménye elhalványult. A falusi problémák vajdasági és költői problémává, az osztály képviselőinek problémái intellektuális problémává váltak. Vajdaság, az elmaradottság, a provincializmus, a tespedés, az évszázadok óta változatlan éleforma nagy kérdéseit most már nem a parasztság szempontjából, hanem általánosabban fogalmazza meg, még a megértésre várás sem a faluba való visszavágás formáját ölti, hanem már tudatosan, költői, irodalmi probléma. Ilyen szélesebb alapról még a régi fehéri vívódást is általánosabb, szélesebb alapa helyezve önti versekbe. És ebből a komplexumból születnek legnagyobb versei.

A másik jelentős változás, hogy az évek alatt, a gyakorlat, a keresés, talán más körülmények hatására is költői egyénisége teljes gazdagságá-

ban bontakozott ki, a forma szuverén urává lett, úgyhogy most már a világ és egyénisége apró morzsáiból is nagy alkotásokat tud kicsiholni.

A harmadik változás, hogy Fehér a világgal, nemzedékével együtt lebiggadt. Ez jó, amikor a költői anyag biztosabb kezelését eredményezi, de egyben ez az egyetlen változás, amelynek negatív következményei is voltak Fehér költészetére. A világ és a paraszti életforma nagy kérdései helyett előtérbe nyomul a bácskai táj. A leírás, az elmesélés, az időben és térben lejátszódó dolgok hideg rögzítése túlnagy szerephez jut nála. És Fehér, aki sohasem tudott hideg, közömbös maradni, sohasem tudott más lenni, mint önmagát marcangoló költő, most nem egyszer megelégszik a leírással, a világ, a külső jelenségek egyszerű regisztrálásával. Ez a tény hozza előtérbe, hogy Fehér költészete egy átmeneti korszakba jutott, hogy meg kell tenni a következő lépést, hogy új fokon is a mi költőnk maradhasson. Mert nem elég csak szép verseket írni, nem elég, ha csak a mesterségbeli tudás inerciója hozza létre a verseket. Hisz szép verseket, sokkal szebb verseket írtak már előtte is. Ő csak úgy maradhat igazán komoly költő, ha mindig tud lényegeset, újat mondani rólunk, életünk-ről, problémáinkról, nekilendüléseinkről és letöréseinkről. Ezek a leíró versek nyilvánosságra hozzák, hogy Fehérnek formái szempontból is meg kell tenni a következő lépést, mert formája sokszor megkötttnek tűnik, a tartalom bosszújából üresen kongónak és egyes formai elemei modorosakká váltak.

Lehet, hogy túlszigorúak vagyunk Fehérrel szemben. De csak azért, mert szeretjük, mert azt akarjuk, hogy igazán nagy költő legyen. Itt Vajdaságban, a sok költővé ütött dilettáns között már az is valami, ha ha valaki tényleg költő. De nem szeretnénk, ha Fehér megállna azon a határon, ahol a költészet kezdődik.

BÁLINT István